

Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis

Studia Historicolitteraria 21 (2021)

ISSN 2081-1853

DOI 10.24917/20811853.21.22

Małgorzata Chrobak

ORCID 0000-0003-1468-3802

Uniwersytet Pedagogiczny im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie

Il Signor Sienkiewicz (sprawozdanie)

Szczęśliwy zbieg okoliczności sprawił, że *Quo vadis. Powieść z czasów Nerona* zyskała ogromną poczytność i stała się fenomenem popkulturowym na Półwyspie Apenińskim. Włoski tłumacz Federigo Verdinois zetknął się przypadkiem z rosyjskim przekładem dzieła Henryka Sienkiewicza pod koniec XIX wieku. Nigdy wcześniej nie słyszał o polskim autorze, ale zachwycony opowieścią o cierpieniach pierwszych chrześcijan w Rzymie przełożył powieść, by następnie długo zabiegać o jej publikację w neapolitańskiej prasie. Ostatecznie z *Quo vadis* w odcinkach jako pierwsi mogli zapoznać się odbiorcy „Corriere di Napoli” w roku 1898. Reakcje czytelników były tak entuzjastyczne, że niecałe dwa lata później ukazała się edycja książkowa nakładem wydawnictwa Baldini, Castoldi & C. Dzięki temu tłumaczeniu Verdinois zyskał renomę, a także szacunek we włoskich kręgach intelektualnych. Po twórczość Sienkiewicza, która przyniosła mu szczęście, sięgał jeszcze kilkakrotnie, przekładając *Ogniem i mieczem*, *Rodzinę Połanieckich* oraz *Bez dogmatu*.

Między innymi o genezie pierwszego przekładu *Quo vadis*, licznych błędach translacyjnych na przestrzeni ponad stuletniej historii funkcjonowania na rynku wydawniczym, przyczynach popularności w kulturze włoskiej do lat osiemdziesiątych XX wieku, transmedialności, powojennej recepcji, wynikach analiz stylometrycznych włoskich przekładów – rozmawiali goście seminarium „Il Signor Sienkiewicz”: prof. dr hab. Monika Woźniak (Uniwersytet La Sapienza w Rzymie), dr hab. Katarzyna Biernacka-Licznar, prof. UWrocławski (Uniwersytet Wrocławski), oraz dr hab. Jan Rybicki, prof. UJ (Uniwersytet Jagielloński) – autorzy książki *120 lat recepcji „Quo vadis” Henryka Sienkiewicza we Włoszech*. Wydarzenie to odbyło się 12 maja 2021 roku w ramach obchodów kilku ważnych jubileuszy: 60-lecia „Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia Historicolitteraria”, 175. rocznicy urodzin pierwszego polskiego laureata literackiej Nagrody Nobla, wreszcie 125-lecia wydania *Quo vadis*. Seminarium uroczyste otworzył prorektor ds. nauki Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie dr hab. Michał Rogoź, prof. UP. W roli gospodarza sesji wystąpił prof. dr hab. Tadeusz Budrewicz – przewodniczący Rady Naukowej „AUPC.

Studia Historicolitteraria”. Z ramienia redakcji spotkanie moderowały: dr hab. Renata Stachura-Lupa, prof. UP, dr hab. Małgorzata Chrobak, prof. UP, oraz dr Paulina Kwaśniewska-Urban. Fragmenty *Quo vadis* w przekładzie Marii Czubek-Grassi i Eridana Bazzarellego (Mondadori 1953) czytał mgr Sebastiano Scarpel z Instytutu Neofilologii UP. W seminarium, które odbywało się w formie online, wzięło udział ponad 150 uczestników, w tym wielu studentów i doktorantów.

Na temat różnic między dawnym a współczesnym statusem Sienkiewicza w Polsce i w Europie dyskutowali również: JM Rektor Uniwersytetu Śląskiego prof. dr hab. Ryszard Koziółek, prof. dr hab. Tadeusz Bujnicki, prof. dr hab. Jolanta Sztachelska, dr hab. Agnieszka Kuniczuk-Trzciniowicz, prof. UW, i dr Adrianna Adamek-Świechowska. Podczas niezwykle ożywionej rozmowy wybitni sienkiewiczologowie rozważali ogromną popularność powieści wśród włoskich czytelników na początku XX i przyczyny spadku zainteresowania nią w XXI wieku, obecność zmysłowości i sensualizmu, erotyzmu i przemocy u Sienkiewicza. Tadeusz Bujnicki zauważył, że lektura *Quo vadis* została w znacznej mierze narzucona przez krytyków, którzy początkowo dostrzegali w tym utworze przede wszystkim apologię chrześcijaństwa, podczas gdy źródła estetyki i etyki bliskiej pisarzowi należy szukać w kulturze przedchrześcijańskiej. W swoim wystąpieniu autor rozprawy *Sienkiewicz i historia* podkreślił antyczne podłoże obrazów cielesności bohaterki opowieści z czasów Nerona, ukazywanie ich bez seksualnych inklinacji, ale z drugiej strony wyraźne przełamanie tabu obyczajowego związanego z nagością. Bujnicki przypomniał uczestnikom seminarium Petroniusza – centralną postać *Quo vadis*, którego śmierć jest najbardziej wyeksponowaną, a zarazem na wskroś klasyczną sceną powieści. Według Ryszarda Koziółka sugestywny sensualizm czy umiejętne połączenie krwawych scen z motywami erotycznymi, które na początku tak dobrze służyły odbiorowi tego dzieła z 1896 roku, przestały być atrakcyjne dla dzisiejszej publiczności. Rozważając kwestię braku zainteresowania prozą Sienkiewicza we współczesnej kulturze europejskiej przełomu XX i XXI wieku, ten znakomity sienkiewiczolog wskazał dwie możliwe, choć pozornie sprzeczne interpretacje: załamanie komunizmu oraz kryzys katolicyzmu instytucjonalnego. Jolanta Sztachelska w swojej wypowiedzi doceniła dorobek zespołu badającego zmieniające się mechanizmy odbioru *Quo vadis* wśród Włochów. Zwróciła uwagę na odmienne style lektury za granicą, jak również na „trójwymiarowe” widzenie rzymskiej powieści Sienkiewicza w Polsce – z perspektywy ideologicznie poprawnej (komunistycznej), katolickiej i emigracyjnej. Agnieszka Kuniczuk-Trzciniowicz największą wartość książki *120 lat recepcji „Quo vadis”* dostrzegła w równoległej pracy polonistów i italianistów, a także w wykorzystaniu programu komputerowego analizującego frekwencję najczęstszych słów i fraz użytych przez włoskich tłumaczy. Głos Adrianny Adamek-Świechowskiej dotyczył dużych możliwości tkwiących w badaniach nad pozaeuropejskimi dziejami powieści Sienkiewicza, szczególnie w krajach islamskich.

Tocząca się podczas seminarium dyskusja z jednej strony zarysowała nowy kierunek dociekań dla sienkiewiczologów, czyli europejski odbiór prozy autora *Ogniem i mieczem*, z drugiej – uzmysłowiła konieczność reorientacji metodologicznej badań

historycznoliterackich i poszerzenia ich o perspektywę neofilologiczną, bibliologiczną oraz kulturoznawczą. Tadeusz Budrewicz w podsumowaniu spotkania podniósł wreszcie kwestię konieczności porzucenia przez literaturoznawców ergocentryzmu tekstowego na rzecz analizy funkcjonowania dzieła literackiego w różnych obiegach czytelniczych i kulturowych.